

26.07x29.56	1/3	עמוד 48	הארץ - the marker week	27/04/2018	63285916-0
מוסד שמואל נאמן - למחקר מדיניות לאומית בטכניו - 85300					

לא לזה התכוון בן-גוריון: העברת יחידת
8200 לנגב לא תשפר את מצבו
נדל"ן סופ"ש

באג 8200

הדיון על המעבר של 8200 לנגב השבוע
התמקד בדרישות מערכת הביטחון –
אבל החמיץ את העיקר: האם זהו
המהלך שבאר שבע זקוקה לו?
אריק מירובסקי 38

באר שבע

צילום השער האחורי: מתוך אתר Google Earth

25.86x30.62	2/3	48 עמוד	הארץ - the marker week	27/04/2018	63285934-0
מוסד שמואל נאמן - למחקר מדיניות לאומית בטכניו - 85300					

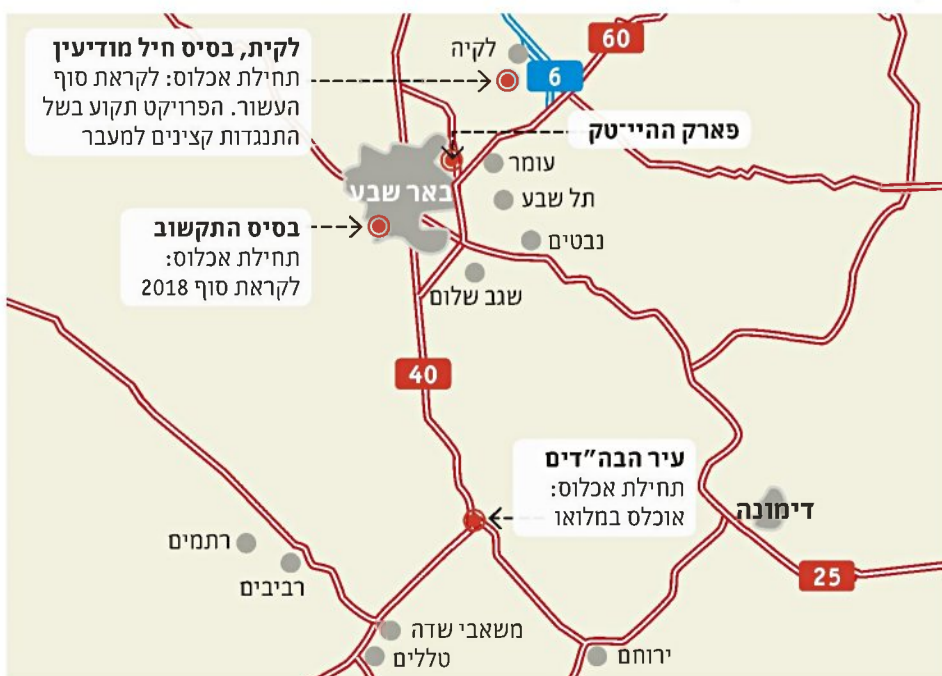

פארק ההייטק בבאר שבע. חלק מהתוכנית למשך אנשי קבע לעיר צילום: אליהו הרשקוביץ

לא על הסייבר לבדו

הדרישות שהציג השבוע משרד הביטחון כתנאי להעברת יחידת 8200 לנגב מעלות שוב את שאלת התועלת בהעתקת מחנות צבאיים לדרום. "העברת 8200 לא תשנה כמעט דבר. ב-20 השנה האחרונות באר שבע נמצאת בפיגור שיטתי בהשקעה בתשתיות אריק מירובסקי

תקועים בשום מקום היערכות צה"ל למעבר לדרום, ומועד האכלוס

לא די לקרוא לבאר שבע מטרופולין כדי שתצבור כוח ותהיה אבן שואבת לאוכלוסייה, כתבה ד"ר מאיה חושן כבר לפני שמונה שנים, בר"ח מעקב על יישום תמ"א (תוכנית מתאר ארציית) 35. כיום, חושן היתה כותבת ככל הנראה כי לא מספיק לכנות את באר שבע בירת הסייבר כדי להפוך אותה למטרופולין.

השבוע הנחית צה"ל את מכת החסד לסופרלטיב בירת הסייבר, כשהתנה את המעבר של קריית המודיעין לנגב בקידום צעדים שיעלו מיליארדי שקלים לקופת המדינה, שרובם יוקצו לשימור מגוריהם של רוב קציני 8200 במרכז באמצעות קו רכבת מהיר לבסיס – שאותו דורש הצבא כתנאי למעבר. שר הביטחון, אביגדור ליי ברמן, והרמטכ"ל, גדי איזנקוט, פירסמו השבוע הודעה שבה הם מזהירים כי בהיעדר רכבת ישירה ומעטפת תומכת לשימור משרתי הקבע שיעברו לדרום, קיימת סכנה להצלחת הפרויקט. לכן, הם מבקשים כי הממשלה תקצה 1.3 מיליארד שקל למעטפת פרט (שתכלול בין היתר פתרונות מגורים ותעסוקה לבני או בנות הזוג), שתסייע בשימור ההון האנושי של חיל המודיעין גם אחרי המעבר דרומה. לטענתם, נדרש תקציב נוסף להשקעות בתחבורה, מגורים וחינוך. הדרישות פותחות מחדש את השיח על מידת התועלת הצפויה לבאר שבע ולנגב כתוצאה מהעברת הבסיסים השונים לדרום. ההודעה נמסרה לאחר שפורסם כי משרתי הקבע בחיל המודיעין מסרבים לעבור ללקית – הסמוכה למור עצה המקומית ללקיה, הממוקמת בין מיתר לעומר. כל זה קורה לאחר שהמדינה כבר השקיעה כ-300 מיליון שקל בהכשרת השטח המיועד להקמת קריית המודיעין בנגב.

כשהנהירה למרכז גדלה – גם הפערים גדלים

חושן, גיאוגרפית ומתכננת ערים בהכשרתה וחוקרת במכון ירושלים לחקר מדיניות, כתבה פרק בר"ח שערכה, שעסק בשאלה מדוע מטרות פיזור האוכלוסין של תמ"א 35 החטיאו את המטרה, ובמקום שהפריפריה תישב – תהליכי ההגירה לכיוון המרכז נמשכו ונמי

שכים גם כיום. השנים חלפו, אך באר שבע, שאיכרה לפני שנים את הכינוי בירת הנגב, נותרה עם הכינוי מטרופולין, אף שקשה לראות אותה מתפקדת כמדינה מטרופולינית שבו מרוכזת עיקר התעסוקה, הפנאי והמסחר האזוריים. אמנם קיימים בעיר סימנים של מטרופולין – כמו בית חולים סורוקה, אוניברסיטת בן-גוריון, קריית הממשלה ועוד – אך עדיין אין אלה אינם מרכזים מטרופוליניים נוסח תל אביב ואפילו חיפה.

"ככל שהפערים בין מרכז לפריפריה גדלים – כך כושר המשיכה של המרכז לאוכלוסייה מהפריפריה גדל – וגם המשיכה להשקעות כלכליות, חברתיות, וכן השקעות בתרבות, פנאי ושירותי ציבור למיניהם. כל אחד מגורמי המשיכה האלה רק מגביר את הפער רים", כתבה חושן בר"ח. כמלים אחרות, חושן מסבירה כי במצב שבו הנהירה מהפריפריה למרכז גדלה – גם הפערים בין המרכז לפריפריה גדלים.

זה בריוק התהליך שאירע בשנים האחרונות. חושן הסיקה כי אנו חיים במציאות של פערים מרחביים הגדלים במהירות, וכדי להקטין אותם, נדרשת מדיניות עוצמתית לצמצום הפערים ככל התחומים, ובהם כנייה ופיתוח. עם זאת, היא התריעה כי התוויית מדיניות אינה מספקת, מפני שמה שיעשה את השינוי הוא יישום המדיניות. ובנקודה זו – יישום – נתקעת בישראל לא מעט תוכניות.

מה שאמור היה להיות המדיניות העוצמתית שאי ליה כיוונה חושן הוא העברת בסיסי צה"ל לדרום. "מעבר צה"ל לנגב הוא ביטוי ממשי לחונונו של ראש הממשלה הראשון, דוד בן-גוריון, להפרכת הנגב. המעבר לוקח חלק מרכזי בעשייה הלאומית לפיתוח האזור", נכתב באתר משרד הביטחון, תחת הכותרת "עוברים לדרום – מפריחים את הנגב".

"זהו פרויקט התשתיות הגדול ביותר שנעשה אי פעם בישראל, והוא משקף שינוי בסדרי העדיפויות, בכך שהוא הופך את הנגב לאזור אטרקטיבי. מעבר צה"ל לנגב יתרום לבניית עוצמתו של צה"ל. מעבר לכך, המעבר יביא להתפתחות אזורית אדירה – יישוי בים קיימים יתרחבו; קווי רכבת וכבישים ייסללו; ותשתיות האזור כולו בתחומי החינוך והבריאות יתפתחו". כלומר, חיזוק הנגב נתפש כמשימה אסטרטגית. הוא מתבסס על תפישה שלפיה אין משמעות לבניית עוד ועוד דירות וקניינים, ללא יצירת אזורי תעסוקה מתקדמים ומותאמים לעידן הטכנולוגי. פארק ההייטק שהוקם בעיר (סמוך לאוניברסיטת בן-גוריון ולתחנת הרכבת) הוא נרדף מרכזי בחוון הזה. חלק מהחברות שהגיעו לשם עשו זאת בידיעה שמדובר בפרויקט רחב, שכולל גם את בניית קריית התקשוב וקריית המודיעין של צה"ל באזור.

החיבור בין היחידות הטכנולוגיות של הצבא להיי טק הישראלי ברור ומוכח, ויצירת זיקה ביניהם מספקת מגוון רחב של אפשרויות לאנשי קבע שהיו אמורים לעבור לגור באזור – גם במציאות עתיד תעסוקתי בשוק הפרטי וגם בהיצע מקומות עבודה הולם לבני ובנות זוג, גם, מה שעשוי להשאיר אותם לגור בנגב.

אמנם בצה"ל מקובל שאנשי קבע נודדים מדי פעם עם משפחותיהם ברחבי המדינה בגלל אילוצי השירות, אך ביחידות הטכנולוגיות המתקדמות של המודיעין התופעה נפוצה פחות. הבסיסים המרכזיים של החיל נמצאים באזור המרכז, בעיקר בגלילות (שם נמצאת מפקדת יחידה 8200) – כמה מאות מטרים מהסינמה סיטי, קניון שבעת הכוכבים וכל מה שיש למרכז להציע לאנשי הקבע ולמשפחותיהם.

פרופ' נורית אלפסי: "למה צריך לפלל ולחכות ל-8200 או למישהו אחר? זו הטעות הגדולה ביותר, ובכל פעם חוזרים עליה. זה לא שתושבי באר שבע נולדו חלשים. מה שהחליש אותם אלה העיר והסביבה. אתם רוצים לחזק את באר שבע? תעשו שיהיה טוב בבאר שבע"

25.84x30.45	3/3	48 עמוד	הארץ - the marker week	27/04/2018	63285935-1
מוסד שמואל נאמן - למחקר מדיניות לאומית בטכניון - 85300					

באר שבע. האם היא באמת בירת הסייבר? צילום: עמוס בן נרשום / לע"מ

ד"ר מאיה חושן: "הסיפור של 8200 מזכיר את המקרה של הקמת מפעל אינטל בקרית גת. אינטל התכוונה להקים אותו בבאר שבע, אבל אז תהו מי יעבור לשם, והחליטו לבנות אותו בקרית גת. כדי שאנשים יעברו לבאר שבע, הם צריכים לקבל תמריצים משמעותיים"

מדינה יהיה קשה לתת מענה לבעיה.

ד"ר מירב אהרון גוטמן, סוציולוגית אורבאנית, מהפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון, כתיבה אף היא מחקר בנושא מעבר בסיסי צה"ל לדרום, שהגיע למסקנות עגומות באשר להשפעותיהם על הדרום. היא קראה השבוע על מסמך הדרישות הצבאי, ולטענתה יש להפסיק את השיחה על העברת יחידות צה"ל לנגב מנקודת מבט של הצבא. "מספיק לדבר על מה הם רוצים, מה הם צריכים ומה הם מבקשים. ישבתי עם אנשי הצבא, אני מכירה את כל מה שהם אומרים, ואני לא רוצה לשמוע אותם. זה לא מעניין. בפועל, שיקולי המעבר נבחנים שוב ושוב מנקודת המבט של המרכז. אם המטרה היא פיתוח הנגב – צריך לשאול בראש ובראשונה מה טוב לנגב, בלי לפגוע ביכולת המקצועית והמבצעית של היחידות. הדברים האלה כבר לובנו פעמים רבות במסגרות הצבאיות, ואין שום נימוק צבאי לתנאים החדשים שמעלים צה"ל ומשרד הביטחון. מה שצריך להוביל את השיחה, זה מה נכון לנגב. זו היתה מטרת המהלך – וכך צריך לבחון אותו", היא אומרת.

לדבריה, אם בוחנים את הרברים מנקודת מבט זו, התוצאות של המהלך הגדול שנעשה עד כה רחוקות מאוד מלהרשים. אהרון גוטמן מסבירה כי "האופן שבו המהלך יצא לפועל עד כה לא מימש את מטרתו הציבורית ולא שימש מנוע לפיתוח הנגב. הדבר נכון

של באר שבע אולי ייצא למרחוק מבחינת כוחות הסייבר שיהיו בה, אך כעיר היא תישאר בפניגור. חושן אינה רואה בהעברת הבסיסים ובהקמת בירת הסייבר את אותה מדיניות עוצמתית שאליה התכוונה כרו"ח שכתבה על תמ"א 35.

"הסיפור של 8200 מזכיר את המקרה של הקמת מפעל אינטל בקרית גת. אינטל התכוונה להקים אותו בבאר שבע, אבל אז תהו מי יעבור לשם, והחליטו לבנות אותו בקרית גת", מספרת חושן. "באופן כללי מדברים הרבה על שוויון ועל צמצום פערים, אבל עושים מעט מאוד. כדי שאנשים יגיעו להתיישב בעיר, הם צריכים לקבל תמריצים. הבעיה שגם זה כמעט תמיד לא עוזר – כך שכנראה התמריצים צריכים להיות כל כך גדולים, שהם לא יוכלו לעמוד בפניהם".

פרט לאכזבה האפשרית מחיווקה של באר שבע באמצעות הפיכתה לבירת סייבר, הרי שעל פי מחקר רים שנערכו באחרונה, המטרופולין באר שבע גם לא ייחנה מהתחזיות הוורודות באשר למעבר אנשי הקבע לדרום, במסגרת פרויקט עיר הבה"דים. כך, למשל, מחקר חדש של חוקרים ממוסד שמואל נאמן בטכניון, בשיתוף אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, שפורסם בחודש רשם האחרונים, גילה כי בין התחזיות האופטימיות לבין המציאות קיים פער מטריד: בעוד המדינה העריכה כי 6,000-7,000 אנשי קבע יעברו לנגב, תחזיות המעבר הריאליות לטענתם הן בין 2,500 ל-3,600. לפי המחקר, הפרויקט עלול להסתכם בפועל במעבר של כמה מאות בודדות של משתתפי קבע בלבד.

בתחילת שנות ה-2000 הוצעו לזוגות צעירים שירכשו דירות בבאר שבע הטבות כלכליות גדולות, ובהן הלוואות, מענקים והקלות מס. חלק מההטבות הוצעו במסגרת מה שכונה אז תוכנית שרנסקי, והי לקן במסגרת חוק הנגב. צעירים אמנם רכשו דירות בבאר שבע, אבל אלה היו בעיקר בני המקום. צעירים מהמרכז לא הגיעו. חושן מרבת על הצורך בשירותי חינוך וחברה ברמה גבוהה, ועל בעיה אחרת שחייבת לקבל פתרון – תעסוקה לבנות ובני הזוג של העיר ברים. אגב, גם בצבא ראו בתעסוקת בני הזוג נושא קריטי. לנוכח מצב התעסוקה בנגב, סביר מאוד של-

העברת קריית המודיעין לנגב היתה אמורה להיות השלב הרביעי והאחרון בפרויקט של מעבר צה"ל לנגב. קרמו לו העברת בסיס וטייסות תובלה מנתב"ג לנגב טים, הקמת עיר הבה"דים סמוך לצומת הנגב, והקמת קריית התקשוב בסמוך לפארק ההייטק בבאר שבע. שני השלבים הראשונים בוצעו במלואם. השלב השלישי שי ייצא לדרך כנראה עד סוף 2018, ומה שתקוע הוא מה שהוגדר גולת הכותרת של הפרויקט: הקמת קריית המודיעין. הפרויקט היה אמור לקדם שתי משימות מרכזיות: פינוי שטחים יקרים במרכז כדי שניתן יהיה לקדם בהם תוכניות בנייה, ופיתוח הנגב וחיווקו.

מחכים לגודו

למרות ההכרזות הרמות, שלושה מחקרים בלי תייתלויים שבוצעו על ידי שלושה גופי אקדמיה שונים הסיקו כי ככל הקשור לפיתוח אזור הדרום וצמצום הפערים מהמרכז, של אותה מדינה ניות יהיו דלים – בעיקר ביחס להשקעות הע"תק. "מעבר צה"ל לדרום הוא טיפה בים שהולכת להיבלע בשולית רדודה שקיימת כאן", אומרת פרופ' נורית אלפסי מהמחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי באוניברסיטת בן-גוריון, שהובילה את אחד המחקרים. לדבריה, "הראינו במחקר שבמשך שנים, המדינה מזניחה את הנגב. לשיח שלפיו העברת בסיסי צה"ל לדרום תקדם את הערים בנגב מבחינות חינוך, מודע, רמת השירותים מיתוג ועוד – אין על מה להתבסס. אמנם נעשות פעולות מצוינות עבור צה"ל, אבל הן לא בהכרח משנות את המציאות עבור תושבי הנגב. גם כשנעשות פעולות בעלות סיכוי להיטיב עם תושבי האזור – הן מדגישות את היעדר התפקוד של המדינה עד היום. הן למעשה טיפה בים לעומת הפערים העצומים".

הקמת בסיס המודיעין בצפון באר שבע היתה אמורה להיות גולת הכותרת ולהצדיק את התואר בירת הסייבר שהורבך בשנים האחרונות לעיר. ואולם החוקרות אינן מתרשמות מההצהרות הגבוהות, ובהחלט צופות אפשרות, שלפיה שמה

לתשתיות תחבורה, אף שהיו השקעות בחלק מהכבישים. הדבר נכון גם בפיתוח מגורים ויצירת הגירה חיובית של בני מעמדות הביניים, והגדלת התעסוקה ופיתוח העסקים הקטנים.

"אגף המודיעין הוא המחנה העיקרי, שהמעבר שלו יכול להוות נקודת מפנה בבאר שבע וסביבתה. עדיף לבחור בחלופה של צפון באר שבע, על פני צומת שוקת, כגלל קרבתה לעיר".

מנגד, אלפסי כועסת על עצם התוכנית לשפר את אוכלוסיית באר שבע באמצעות יבוא של אנשים מביחוץ. "אני מסכימה שזו חוץפה מצד הצבא, אבל הבעיה בכלל הפוכה ממה שמציגים", היא אומרת. "למה צריך לפלל ולחכות ל-8200, או למישהו אחר? זו הטעות הגדולה ביותר, ובכל פעם חוזרים עליה. זה לא שתושבי באר שבע נולדו חלשים. מה שהחליש אותם אלה העיר והסביבה. אתם רוצים לחזק את באר שבע? תעשו שיהיה טוב בבאר שבע. שיהיה מרכז עירוני ועיר קומפקטית ושיהיה קל להגיע ממקום למקום".

לדבריה, "העברת המחנות – כולל 8200 – לא תשנה כמעט דבר, מפני שבאופן שיטתי כ-20 השנים האחרונות באר שבע נמצאת בפניגור בהשקעות בתשתיות בחינוך, בתחבורה ובבריאות. זו קוטסטרופה. יש שיפור, אבל במרכז כבר התקדמו הרבה יותר – כך שהפערים רק גדלים. כל ההסתמכות הזאת על 8200 שתגיע או לא, היא לחכות לגורו. ממילא הם יהיו כל היום בבסיסים שלהם, ולא ייכנסו לעיר".

אלפסי טוענת כי "מדברים על בירת הסייבר – אבל הקימו את קריית הסייבר במנותק לגמרי מהעיר, כצמוד לתחנת רכבת. מבחינה מסוימת זה מוזכר את קריית עתידים, שבזמנה הוקמה בשום מקום ורק אחרי עשורים היא הוטמעה ברמת החייל ובתוך תל אביב. זה קרה רק אחרי שינויים כמדי חב, וכשהעיר הגיעה אל קריית עתידים. לחיבור בין האוניברסיטה לסייבר יש פוטנציאל אדיר, אבל צריך להבין שייקה הרבה זמן עד שהוא ימיר מש מבחינת העיר, וזה אינו פוטר את המעורבים מלדאוג להתפתחותה, ולא באמצעות הסכמי גג או הוועדה לתכנון מתחמי דירור מועדפים".